

Paul

PHILIPPIT

ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

---

1 ¹Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. ²Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy öqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy ókiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ³Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul's Prayer for His Readers

⁴Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁵Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁶Kwakwhat pi uma mohtihacaqw pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuwawit yuaataqat añ'a. ⁷Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqe, pas kurs hin Jesus Christ talöñniyat aw qa pitsíwtaqat umuhpe pās añ antsani'mani, ⁸Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuwawit eñem rohommaq'ö, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuwawit nuhtumi yuaatinumq'ö. ⁹Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminiqey pas kwanwtoya. ¹⁰Okiw as uma nānami unañway'kahkañw öqawi'wise', itahtuptionsniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhtsepñwat suan wuwñit añ öqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹¹Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹²Uma Jesus Christ öqalayawit akw suan hintsakpit añ qaöwñhinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹²Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqw, lomatuwawit put ahpiy pas pavan öqalani. ¹³Noqw öviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuwawit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nö unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵Haqawat pi pas öviy qa tsutsúyaqe, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsay'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷Noqw pu mímawat Christ aw unañway'yuñqe, öviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuwawit eñem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu siviñañw ayo yámakni, umuhnewakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtaq'ö. ²⁰Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mökee. ²¹Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²²Noqw öviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³Nu lök wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiyñen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniqw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵Nihqe öviy nu God aw tuptsiwni'taqe, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy öqawhtotaniqat öviy'o; piw uma umuhtuptionsiy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶Noqw nu kurs nāt qa möke' umumum ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷Noqw Christ añqw lomatuwawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuwawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwisni. Noqw pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw ökiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nóñakiwtaqata. ²⁹Pi uma hapi Christ aw tütuptsiwaniqey qa put-sa aw wáñwayniwyat, piw put eñem hihta añ kānanvotyaniqey aw wáñwayniwya. ³⁰Pi itam sohsoyam lomatuwawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hihhihta añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

Christ's Humility and Greatness

2 ¹Ya uma Christ ahpiy hakiy öqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsyā? ²Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwni, nānami unañway'yuñwni, sun tunatyawyuñwni. ³Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwni. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan nas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴Qa hak nēnem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukw enem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwni. ⁶Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kahkawnat, ⁷Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸Pu sinot an tokoy'vaqe, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavoy Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehtsit ep mokniqeyu. ⁹Paniqw hapi öviy God put pas pavan ömiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰Noqw öviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, öveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañaqawani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹²Noqw öviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumumnikañwo: Uma qaanhtiput añqw nōñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pas antsa ayo nōñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw öqalmaqa. ¹⁴Uma qa kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tīmatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunánwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñwni. ¹⁶Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituqw nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸Noqw paniqw öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰Pi inumumyaqamuy amuñaqw qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹Pi sohsoyam pas nēnem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit

Jesus Christ tumalayay qa aw tunatyawyuñwa. ²²Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³Noqw öviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hönani. ²⁴Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hísat umumiq pohtani. ²⁵Nu umumiq itupkoy Ephroditus hönaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuawit eñem nāma rohomma. ²⁶Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tütuyhtiqaq nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷Pay pas antsa pam tütuyhtiqaq pēp möki. Noqw God put ökwatuwhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw ökwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kánanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸Noqw öviy nu umumiq put hönaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat öviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹Taay. Noqw öviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pás taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwni. ³⁰Taq pam Christ tumalayay eñem pēp möki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapyaniq'ö.

The True Righteousness

3 ¹Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ²Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ö'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nóñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwyuñwa. ⁴Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantanikañwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw, tis soon qa nu' pas'i. ⁵Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sínonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tónaltiqe, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶Pu nu pas qa nātusitaqe God aw tónawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihtata. ⁸Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epnihqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus öviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mömtsikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe öviy'o. ⁹Nu put tuyqawve', put aw yankañw nātuwiwni, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqey qa aw yankañwo, it navoti'taqee: Hak Christ

aw tuptsiwHQ, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰Pas pay nu okiw put pās tuwí'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God öqalayay aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kñnavotkññw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹Kurs hin pasiwtaniq w nu so'pumuy amuñaqw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹²Nu it yantaqat tuyqawvaqey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiwtaqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ö'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw öviy'ö. ¹³Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuhqe, nāt hihta inu pyevenihqat aqw ö'qala, ¹⁴Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ö'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe öviy Christ Jesus añ nuy wññwayi. ¹⁵Noqw öviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yuiñw; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶Noqw pay pi itam haqami pahsavo ökiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwHQam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhtaq'ewyaqam añqe' hinnumya. ¹⁹Puma hoyalniwvaniqey aqw ökiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰Noqw itam hapi öveqatsit aw sinoiwta. Noqw ason Itahtutuyqawhqa Jesus Christ itamuy ayo öyaniqa pañqwniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹Pam ason itahtokoy hin'ewakw alöntani, nen öqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey öqalay'ta.

Instructions

4 ¹Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsitiwa. Noqw öviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hürs hoñni. ²Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nö tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsitutuvenit ep pēniwyuñwa. ⁴Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawhqa soon pas hisat pítuni. ⁶Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat, God aw

nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put ōviy God aw tūvintotani, tsúyakiw'kahkañwo. ⁷Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ō. Kurs hak put pantaqat mātsi'tani. ⁸Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuiw'ni. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta kaptsiwihqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwan'ewakw'nihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwihqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwihqat wūwayamantani. ⁹Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw ōviy'ō. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuiw'ni. ¹¹Ka nu hihta hakni'taqey kítaqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹²Pay nu hin hihta rūrurnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrurnaniqey; nu sohsok hihta añ ōyiw'niqey, pu tsōnmokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarūrurnaniqey, pu hihta nāstatiniqey. ¹³Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ ōqalayay akw'a. ¹⁴Noqw pay pi uma sūanhtotiqe, nuy okiwhintaqw inumi unañw'tapya. ¹⁵Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yuiw'ni, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataq, nu pañqw ahpiyniqw, pay úma-sa itumalay añ inumi unañw'tapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noyayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ō. ¹⁷Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiw'niqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸Pay nu sohsok ōmahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwaliti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ōmahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwan'wáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaōwihintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsiw'ni. Nam antaa.

Final Greetings

²¹Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy ōqalayani. Ima tuptsiw'ni'yuiw'niqam inumumyaqam umuy ōqalaya. ²²Sohsoyam God sinomat umuy ōqalaya, tis ōviy Caesar ep kivituu. ²³Nam Itahtutuyqawhqat Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsíw'taa. Nam antaa.